

- ב. כאן מדובר לאחר ל', אך תוך י"ב חודש; ומקרה זה קל יותר.
- ג. כל החיוב באבילות י"ב חודש הוא רק משום כיבוד אב ואם, ומסתבר שאביה של הכלה היה מוחל לה על כך.
- ד. אף אם האב לא היה מוחל, ספק אם היא חייבת לשמוע בקולו בנד"ד, שיש בו צד מצוה.
- ה. יש לומר שגם אשה חייבת להינשא. ומכיון שיש לה צד מצוה בדבר, המצוה דוחה את
- האבילות, כפי שמצוות "ולערב אל תנח ירך" דוחה את אבילותו של האיש.
- ו. מצינו שמוותר למכור ספר-תורה לשם נישואי יתומה, והוא הדין לנד"ד.
- ז. מצב זה הוא שעת הדחק, שאם לא יקיימו את החתונה עכשיו, ידחו אותה בכחצי שנה, ועלולים לבוא לידי איסורים שונים; וא"כ יש כאן צד של "לאפרושי מאיסורא".
- לכן נראה שעדיף לקיים את החתונה במועד המתוכנן, ותהיה זו נחת רוח לאב הנפטר.

סימן סד

איסור "בל-תשחית" בקריעה לאחר זמנה

כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' שצ"ו סעי' א'). מיהו לגבי היתר הקריעה, נראה לומר שאין בזה משום "בל-תשחית", משום שקורע לצורך, לפי דעתו. ואע"ג שאינו מחוייב בדבר, מ"מ אינו קורע לשם השחתה, ולכן נראה שאינו עובר ב"בל-תשחית".

וכן משמע מלשון הרמב"ם (הל' מלכים פ"ו ה"ח), שכתב:

...כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה – לוקה, אבל קוצצין אותו אם היה מזיק אילנות אחרים... לא אסרה תורה אלא דרך השחתה.

ובנד"ד, אף שההורים השכולים טועים במה שסוברים שיש עוד חיוב קריעה אחרי ה"שבעה" – ובוודאי לא יתחייבו עונש, שהרי אין לך אונס גדול מזה שטרודים היו באבלם על יקירם שנלקח מהם – מ"מ לפי טעותם אין כאן "בל-תשחית". ומכיון שאינם עושים דרך השחתה, אלא דרך מצוה לפי דעתם, אין צריך למנוע זאת מהם.

ולא תהיה קריעה זו חמורה יותר משריפה על המלכים (עי' ע"ז י"א ע"א) וכדו'. שאף שאין כל

ראשי פרקים

- שאלה
- א. השחתה לצורך סובייקטיבי
- ב. קריעה על רבו ממידת חסידות
- ג. ראיות נוספות
- ד. פסק ה"אור זרוע"
- תשובה

שאלה *

במשפחה אחת מת ילד. מרוב טרדה בזמן הלוויה והקבורה, שכחו לקרוע; ועתה נזכרו, אחרי השבעה. ההורים השכולים רוצים מאוד לקרוע, כי חוששים להתחייב מיתה בידי שמים (עי' מ"ק כ"ד ע"א). והשאלה היא, האם מותר לקרוע לאחר ימי השבעה, או שמא יש בזה משום "בל-תשחית" (עי' שו"ע יו"ד סי' ת"ב סעי' ד)?

א. השחתה לצורך סובייקטיבי

חיוב קריעה על בן מסתיים כתום השבעה,

* שבט תש"ל.

כי נח נפשיה דרב, אזלו תלמידיו בתויה (רש"י):
דקברוהו בעיר אחרת) ... קט רב אדא בר אבהו,
אהדר קרעיה לאחוריה וקרע קריעה אחוריא.
אמר, נח נפשיה דרב...

ומכאן משמע שמותר לקרוע קריעה נוספת
אפילו שלא בשעת חימום, ואין בזה משום
"בלתשחית". (ואע"פ שיכול להיות ששם היה הדבר
בתוך שבעת ימי האבילות; אלא שבכל זאת יש לומר
שלאחר שכבר קרע פעם אחת, כלאחר ז' דמי, וצ"ע).

מיהו מו"ר הגר"י אריאלי זצ"ל (עינים למשפט
שם מ"ג ע"א ד"ה אהדר) הביא את דברי הפר"ח
(חידושי מים חיים על הרמב"ם, הל' ת"ת פ"ה) שהוכיח
מכאן כדעת הרמב"ם (הל' אבל פ"ט ה"ב"ה ג), שעל
רבו חייב לקרוע את כל בגדיו עד שמגלה את
לבו, ולכן רב אדא קרע כאן קריעה נוספת. כי
בקריעה הראשונה לא קרע את כל בגדיו. אלא
שעל כך יש להקשות, א"כ מדוע לא קרע כהלכה
כבר בקריעה ראשונה, ומדוע המתין עד כאן?
וצ"ע. עכ"פ לדעה החולקת על הרמב"ם (דעת
הרמב"ן, הראב"ד והרא"ש. שתי הדעות מובאות בשו"ע סי'
ש"מ סעי' ח'), בוודאי יש הוכחה מספקת לכך
שקריעה נוספת אין בה משום "בלתשחית".

אך באמת אין מכאן ראיה, מפני שבמסכת
מו"ק (כ"ד ע"א) נאמר:

... אמרו ליה לשמואל, נח נפשיה דרב. קרע עליה
תליסר זני... שאני רבנן, דכיון דכל שנתא מדכרי
שמענתייהו, כשנת חימום דמי.

והתוס' (ד"ה וכל) מסיקים בזו הלשון:

ולי נראה דבכל שעה שיוכל להתחמם על מתו,
אפילו לזמן מרובה אחר מיתתו – קרע שפיר
בשנת חימום; כמו שאמר ברבנן משום דמדכרי
שמענתייהו, ה"ה נמי בכל מת...

והריטב"א (ד"ה שם א"ר) כתב:

והא דאמר שמואל, כל קרע שאינו בשנת חימום
אינו קרע – פירש ר"י ז"ל שזהו למי שקרע כבר,
שאינו לו לחזור ולקרוע, ואיכא משום "בל"
תשחית". הא למי שלא קרע בשנת חימום, מודה
הוא דהוי קרע...

(אך מדבריו משמע שהתיר רק בתוך ז' ולא אחר"כ). וכן

חיוב בדבר, כיון שעושים כך לכבוד המת (או לפי
שסבורים שהוא כבוד המת) – אין בכך משום
"בלתשחית". והוא הדין כאן. (מיהו בכל זאת יש
לחלק. דהתם, כיון שנהגו כן, הוי כעין חיוב לעשות כן
למת. מה שאין כן הכא, שאין מנהג כלל לקרוע אחרי ז').
אך הנה במסכת חולין (ז' ע"ב) מובא ויכוח בין
ר' פינחס בן יאיר לבין רבנו הקדוש בענין
פרדותיו של רבי, ושם נאמר:
שמע רבי, נפק לאפיה, אמר ליה... עקרנא לחו
(לפרדות) – איכא צעד בעלי חיים! קשילנא לחו –
איכא "בלתשחית"!

והרי שם היה צורך בדבר כדי למנוע את הנזק
שהפרדות היו עלולות לגרום! וע"כ יש לומר
שכיון שרבי סבר שאין צורך להורגו, והריגתו
אינה אלא מידת חסידות בעלמא, וגם ר' פינחס
בן יאיר הודה לו בעיקר הדין, אלא שהחמיר על
עצמו – א"כ היה אסור לו להשחית אותו! (וכו
כתב בתרוה"ד, פסקים וכתבים סי' ק"ה). ורואים מזה
שכדי שהמצוה תתיר את איסור "בלתשחית",
צריכה מצוה זו להיות חיוב לכו"ע, ולא מדת
חסידות לאיש אחד בלבד. ואולי שם, מכיון
שרבי לא רצה להורגו אלא כדי להפיס את דעתו
של ר' פינחס בן יאיר, אמר לו ר' פינחס בן יאיר
שלישיתו של רבי הרי יש בזה משום "בל"
תשחית", שכן רבי לא היה הורגו לצורך לפי
דעתו. אבל אה"נ, אילו היו לו לר' פינחס בן יאיר
עצמו פרדות משלו, היה מותר לו להורגו לפי
דעתו.

וכך מוכרחים ליישב לדעת ספר חסידים (סי' תתע"ט),
שכתב שמשום "זה אילי ואנוהו" מותר להשחית דבר
שאינו נאה כדי לעשות דבר יותר נאה, ואין בו משום
"בלתשחית". ומוכח מדבריו שאין הכרח במצוה ממש כדי
שלא לעבור על איסור "בלתשחית", ודי בצורך כלשהו.
ומסתבר שהוא הדין למידת חסידות (וע"ש סי' תרס"ז).

ב. קריעה על דבן ממידת חסידות

והנה, כעין זכר לדבר, מצינו היתר קריעה שלא
בחיוב, במסכת ברכות (מ"ב ע"ב – מ"ג ע"א), שם
נאמר:

שבת! וממה שנאמר שאינו חייב בשבת, ע"כ צריך לומר שיש כאן השחתה. וצ"ע. ואולי יש לחלק ביניהם, שלענין שבת צריך תיקון חיובי, אך לענין "בלתשחית" די לנו שאין השחתה באופן שלילי. אך בתוס' (חולין ח' ע"א ד"ה מותר) מבואר להיפך, שבשבת תיקון כלשהו מספיק כדי שייקרא מלאכת מחשבת. וצ"ע.

ועיין היטב בתוס' (ד"ה הא), מדבריהם משמע שיש חילוק בין הקורע בחמתו כדי להטיל אימה על אנשי ביתו, שנחשב לתיקון, לבין הקורע על מת שאינו חייב בו, שנחשב לקלקול. ונראה שאין התוס' מתחשבים רק בדעתו שלו אלא גם בדעתנו, ולנו נראה שקריעה כדי להטיל אימה, נראית כתיקון; ואילו קריעה על מת שאינו שלו נחשבת לקלקול. אך לשיטת רש"י (ד"ה הא ר' יהודה), חילוק זה אינו מוכרח. (ועי"ש במהרש"א, ד"ה תוס'). ומשמע שאין איסור "בלתשחית" בקריעה שאינה מצוה.

ואולי יש להביא ראיה מקטן, שאינו חייב בקריעה, ובכל זאת קורעים לו משום עגמת נפש (מ"ק כ"ו ע"ב).

אך ניתן לדחות ולומר שאין ראיה מקטן, מפני שבעצם הוא ברחיבוא, אלא שבגלל גילו לא התחייב עדיין. אלא שהדבר תלוי בגדר פטורו של קטן ממצוות, אם אינו ברחיבוא כלל ועיקר, או שבעצם הוא ברחיבוא, ורק משום שעדיין אינו בר מצוה, הרי הוא פטור. ועי' חלקת יואב (או"ח סי' א'). מיהו לענין קריעה יש לומר שהדבר תלוי בדעת; וקטן, שאינו בר דעת, אינו בר חיובא כלל בקריעה; ובכל זאת קורעין לו משום עגמת הנפש שלנו. ומוכח כנ"ל שגם קריעה שאינה חובה – מותרת.

ועיין שד"ח (מערכת א"י אות ו', ח"ו עמ' 139) שהביא את פקפוקי הפוסקים ביחס לשריפת בגדים יקרים בהילולא דרשב"י בל"ג בעומר במירון. ועי' מה שכתב הגרש"י זווין (המועדים בהלכה" עמ' ש"ב-ש"ג) בשם שו"ת ר' שמואל העליר (בקונטרס "כבוד מלכים") שהתיר, משום שאינו עושה דרך השחתה. ולדעתו איסור "בלתשחית"

כתב המאירי (ד"ה כל), שיש בכך משום "בלתשחית".

וכך נאמר במסכת בבא קמא (צ"א ע"ב):

אמר ר' אלעזר: שמעתי, שהמקורע על המת יותר מדאי, עובר משום "בלתשחית".

ומדברי הריטב"א נראה שיש לחלק בין הקורע יותר מדי, לאחר שכבר קיים את מצוות הקריעה כמאמרה, לבין מי שלא קרע כלל עד כה. ומי שעדיין לא קרע כלל, יתכן שאינו עובר משום "בלתשחית", אף שאינו מחוייב בקריעה, מ"מ כשעת חימום דמי, ושרי. ומה שכתבו התוס' (מ"ק כ"ד ע"א ד"ה וכל) סברה הפוכה, שמי קרע כבר יש יותר מקום לחייבו בקריעה נוספת ממי שלא קרע כלל, עי' במהרש"א (ו"ה בד"ה וכל) שהקשה עליהם. ועכ"פ התוס' בתיורן האחרון חולקים על כך, וסוברים שכל שעה שיכול להתחמם על מתו, אפילו לזמן מרובה אחר מיתתו, קרויה שפיר שעת חימום.

ועיין שד"ח (כללים, מערכת הי"ב סי' מ"ז, ח"א עמ' 435-440) שחקר בגדרי "בלתשחית", והקשה: היאך התיירו חכמים קריעה? והתשובה הפשוטה היא, שכל קריעה לצורך אינה בכלל "בלתשחית". יתירה מזאת כתבו התוס' (קידושין ל"ב ע"א ד"ה רב), שהזורק ארנקי לים כדי להטיל אימה על אנשי ביתו, אינו עובר משום "בלתשחית", כיון שיש בדבר צורך לדעתו. העולה מזה הוא שכל דבר שיש לאדם צורך בו, אינו בכלל "בלתשחית". וגם קריעה על מתו אחרי זמנו, כל שיש בו חימום – לצורך תיחשב, והיא מותרת.

ג. ראיות נוספות

נאמר במשנה במסכת שבת (ק"ה ע"ב):

הקורע בחמתו ועל זותו (שאינו חייב בו) וכל המקלקלין – פטורין.

ואם לדעתו של הקורע יש צורך בקריעה, הרי יש בו תיקון! שכן לפי מה שכתבנו לעיל (אות ב') לענין "בלתשחית" יש כאן תיקון, ומיגו דהוי תיקון לענין "בלתשחית", הוי תיקון אף לענין

מיותרת; אולם הוא הרי סבור שקרוע לצורך מצוה, ומדוע אסור לו לקרוע? ולכן נראה לענ"ד לומר שלכתחילה עלינו להורות לאדם כזה שלא יקרע, ואם יקרע, הרי הוא עובר על בל"תשחית. ואע"פ שהוא רוצה להחמיר על עצמו, אין הוא אלא הדיוט, ואסור לו לקרוע. אך אם בכל זאת הוא חש צורך אישי לקרוע – אה"נ, אין אנו יכולים לאסור עליו את הקריעה. כי "לב יודע מרת נפשו"; ואם הוא מרגיש צורך לקרוע למרות שהדבר מיותר עפ"י ההלכה – בדיעבד קריעה זו אינה השחתה, והיא מותרת.

תשובה

למעשה נראה שבגד"ד אמנם הם פטורים מלקרוע, ומן הראוי לכתחילה למונעם מלקרוע. אך אם אי אפשר למנוע אותם מכך, משום שמרגישים צורך לקרוע – אין בכך משום "בל"תשחית".

קיים רק כשאין לו שום טעם והנאה, אלא גוף ההשחתה. וא"כ אע"פ ששריפת בגדים יקרים על קברו של רשב"י אינה מצוה, לא מן התורה ולא מדרבנן, אלא שכן נהגו לכבוד התנא, ולכן אין בזה משום "בל"תשחית"; הוא הדין לקריעה זו, אף שאין בה מצוה, אך הוא לדעתו סובר שחייב לעשותה, שק"ו הוא שאין בה "בל"תשחית". (ועיי' ס' "ראשית ביכורים", על מס' בכורות עמ' 49'50, בענין "בל"תשחית" בדבר שחייבו מספק).

ד. פסק ה"אור זרוע"

והנה העולה מכל האמור הוא, שאם אדם סובר שעושה דבר לצורך – אין בו משום בל"תשחית, גם אם אינו נחשב כצורך לכל העולם. דעתו הסובייקטיבית של העושה היא הקובעת. וקשה איפוא ממה שהבאנו בתחילת דברינו מפסק הרמ"א (סי' ת"ב סעי' ד') בשם האור-זרוע, שבמקום שאין לו לקרוע אסור להחמיר על עצמו ולקרוע. אמנם אנו סוברים שקריעה זו

סימן סה

הפרשי שעות באבילות על ליקוט עצמות

ראשי פרקים

שאלה

- א. הפרשי שעות בקביעת יום השנה
  - ב. הפרשי שעות בביעור חמץ
  - ג. גדר האבילות בליקוט עצמות
- תשובה
מסקנות

שאלה *

לתושב ישראל נודע שביום מסויים מלקטים את עצמות אביו שנקבר בארה"ב, כדי לקוברן בארץ. ביום ליקוט העצמות, הבן חייב לנהוג מנהגי אבילות. והאבילות על ליקוט העצמות מתחילה מרגע התחלת הליקוט ומסתיימת בערב (שו"ע יו"ד סי' ת"ג סעי' א', ולענין שמועה עי' סעי'

* מרחשון תשל"ז.